

TRANSGENERACIJSKA TRANSMISIJA VRIJEDNOSTI U OBITELJSKOM OKRUŽENJU

Babić, Anita

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:675257>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

**ZAVRŠNI RAD
TRANSGENERACIJSKA TRANSMISIJA VRIJEDNOSTI
U OBITELJSKOM OKRUŽENJU**

ANITA BABIĆ

Split, 2024.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

ZAVRŠNI RAD
TRANSGENERACIJSKA TRANSMISIJA VRIJEDNOSTI
U OBITELJSOM OKRUŽENJU

Kolegij: Obiteljska pedagogija

MENTOR: doc. dr. sc. Toni Maglica

STUDENTICA: Anita Babić

Split, rujan 2024

SADRŽAJ

UVOD.....	1
DEFINIRANJE OBITELJI I VRIJEDNOSTI.....	2
Obitelj i roditeljstvo.....	2
Vrijednosti i stavovi.....	7
TRANSMISIJA VRIJEDNOSTI KROZ ODGOJNO – OBRAZOVNI PROCES.....	12
Odgoj.....	12
Kako dolazi do transmisije vrijednosti?.....	14
Čimbenici koji utječu na prijenos vrijednosti.....	15
TRANSGENERACIJSKI PRIJENOS NASILNOG OBLIKA RJEŠAVANJA SUKOBA.....	20
„Batina je izašla iz raja“.....	21
Prekid transgeneracijske transmisije nasilja razvojem socijalnih vještina.....	22
ZAKLJUČAK.....	24
SAŽETAK.....	25
SUMMARY.....	26
LITERATURA.....	27

UVOD

Tema ovog završnog rada jest transgeneracijska transmisija vrijednosti u obiteljskom okruženju. Postoji nekoliko poznatih definicija pojma vrijednosti. Vrijednosti su smjernice koje pojedincu služe za snalaženje u određenim situacijama, odnosno to su načela koja diktiraju način na koji će se osoba ponašati i živjeti (Schwartz, 1992). Ferić (2009) ističe da je svrha vrijednosti da pomognu pojedincu u shvaćanju razlike između ispravnog i neispravnog djelovanja, što upućuje na to da vrijednosti predstavljaju temelj za moralnost i etičnost u življenju, a to ne znači da je prioritet pojedincu prilagodba očekivanjima društva u kojemu živi jer osoba može poduzimati akcije koje se smatraju društveno neprihvatljivima, ali je to za određenu osobu ispravno prema njezinom vrijednosnom sustavu (Rohan, 2000, prema Ferić 2009).

Prvi susret s vrijednostima događa se u obiteljskom okruženju. Suvremeni način života donio je promjenu u ulogama među članovima obitelji te je izmijenio tradicionalnu sliku obitelji zbog čega danas imamo različite kombinacije obiteljskih zajednica. Ta pojava utjecala je i na promjenu oko pogleda važnosti pojedinih vrijednosti. Dok neke vrijednosti nisu zastupljene u društvu kao prije, neke se još uvijek smatraju univerzalnim, odnosno vrijednostima koje bi mogle vrijediti za sve ljude, stoga ih možemo pronaći u mnogim službenim dokumentima koji ističu prava čovjeka.

U ovom radu objasnit će se pojam obitelj, roditeljstvo i vrijednost te će se objasniti veza između tih triju pojmova. Uz navedeno opisat će se proces transgeneracijske transmisije vrijednosti te će se spomenuti rezultati prethodnih istraživanja o prijenosu vrijednosti s roditelja na djecu. Analizirat će se čimbenici koji utječu na proces međugeneracijskog prijenosa vrijednosti u obiteljskom okruženju. U zadnjem dijelu govorit će se o mogućem međugeneracijskom prijenosu nasilnog oblika rješavanja konflikta i objasnit će se tehnike koje mogu spriječiti taj transfer.

1. DEFINIRANJE OBITELJI I VRIJEDNOSTI

1.1. Obitelj i roditeljstvo

Definicija da je obitelj osnovna zajednica koja oblikuje identitet pojedinca od djetinjstva do odrasle dobi, vrijedi za velik broj djece (Visković i Višnjić – Jevtić 2019). Znanstvenici su oduvijek bili motivirani za istraživanje i određenje fenomena obitelji. S obzirom na to da su istraživali iz različitih znanstvenih i stručnih perspektiva i područja, pojam obitelji definirao se na različite načine pa se u literaturi nailazi na definicije tog pojma iz perspektive medicine, prava, sociologije, psihologije, pedagogije ili statistike. Dakle, kako bismo bolje razumjeli njezino određenje trebalo bi integrirati znanja iz svih navedenih područja jer bi se tako potpunije taj fenomen razumio. Kada se govori o obitelji fokus može biti na objašnjavanju funkcija koje ona ispunjava, na njezinoj strukturi, na odnosima između njezinih članova te na samom značaju koji obitelj ima za pojedinu osobu (Ljubetić, 2007).

Obitelj se može promatrati u užem i širem smislu. Uža obitelj obuhvaća neproširenu obitelj koja uključuje dvije generacije, odnosno roditelje i njihove potomke, a u širu obitelj ubraja se i ostala rodbina npr. djedovi, bake, tetke, stričevi itd. (Međugeneracijska enciklopedija obrazovanja, 1985, prema Ljubetić, 2007). Riječ obitelj nastala od glagola obitavati te upravo taj glagol čini razliku između određenja riječi obitelj i porodica. Obitavanje se odnosi na suživot roditelja, djece ili drugih skrbnika u istom kućanstvu, a porodica se odnosi na pretke ili potomke koji ne žive zajedno u istom domaćinstvu (First – Dilić, 1976, prema Ljubetić, 2007). Psihološka perspektiva naglašava da se obitelj sastoji od članova koji ostvaruju interakcije, iskazuju osjećaje jedni prema drugima i brinu o drugim članovima. Smatra se da najsretnije obitelji poštuju jedinstvenost i individualnost svakog člana (Bettelheim, 1988, prema Ljubetić, 2007). Uređenje obiteljskih odnosa temelji se na načelima: uzajamnog poštovanja i pomaganja svih članova obitelji, zaštite dobrobiti i prava djeteta, te odgovornosti obaju roditelja za podizanje i odgoj djeteta, primjerene skrbničke zaštite djeteta bez roditeljske skrbi te mentalno oštećene i psihički bolesne odrasle osobe (Obiteljski zakon, 1998, čl. 2)

Obitelj ima esencijalnu društvenu ulogu zbog nekoliko bitnih razloga a to su: osiguravanje nastavka ljudske vrste, socijalizacija, pružanje fizičke i emocionalne potpore, osiguravanje hrane,

toplina i sigurnog mjesta za život. Na koji način obitelj obnaša te uloge uvelike utječe na funkcioniranje globalne društvene zajednice. Kada bi te obiteljske uloge bile zanemarene, društvo ne bi opstalo. Obitelj je nezamjenjiva struktura jer obavlja funkcije koje nijedna druga institucija ne može obavljati umjesto nje (Janković, 1994).

Obitelj je primarno društveno okruženje te ima presudan utjecaj na proces ranog socijalnog razvoja pojedinca (Vasta, Haith i Miller, 1998). Obitelj čine članovi koji međusobno ostvaruju različite odnose koji su originalni i jedinstveni te su upravo ti odnosi temelj za razvijanje socijalizacijskih vještina kroz život (Bilić, Matijević i Opić, 2016). Čimbenici socijalizacije uz obitelj su također mediji, vršnjaci i škola, ali Berk (2008) navodi da je obitelj u odnosu na njih najutjecajniji čimbenik (Berk, 2008, prema Bilić i sur., 2016).

Obitelj sadrži i pedagošku ulogu, a kako bismo razumjeli njezinu funkciju treba razmotriti elemente koji su povezani s tom ulogom, a to su: *obitelj, odgoj i roditelji*. Odgoj je složeni proces koji se primarno ostvaruje u obiteljskom okruženju, a u tom procesu roditeljska svrha jest odgojiti dijete prenoseći vrijednosti i norme s kojima će se njihovo dijete uspješno integrirati u zajednicu. Proces odgoja odvija se u užoj obitelji, vrtiću, školi i društvu (Ljubetić, 2007).

Promjena strukture obitelji karakteristika je modernog načina života, što znači da tradicionalna slika obitelji nije više zastupljena kao prije. Tradicionalna slika odnosi se na brak sklopljen između dvaju partnera različitog spola koji imaju zajedničku djecu (Koračević, 1999). Maleš (2012) navodi da se različitost obiteljskih struktura može promatrati kroz više aspekata npr. djeca mogu biti usvojena ili mogu imati biološke roditelje, a roditelji mogu biti u braku, razvedeni, ponovno u braku s novom osobom ili odvojeni tako da ne žive u zajedničkom kućanstvu. Također djeca mogu imati jednoga ili dva roditelja, a prema seksualnoj orijentaciji roditelji mogu biti homoseksualci i heteroseksualci (Wise, 2003, prema Maleš, 2012). Iako život s oba roditelja djeluje povoljno na dijete zbog različitih iskustava koje ostvaruje s roditeljima, nisu sva djeca u prilici da to iskuse, stoga se može naići na dosta jednoroditeljskih obitelji. Smatra se da barem polovica djece u nekom dijelu svog života nije imala odnos s jednim od roditelja kao što ga je razvila s drugim roditeljem. Kao najčešći razlog zašto je tomu tako ističe se razvod braka (Hernandez, 1988, prema Vasta i sur., 1998).

Roditeljstvo se opisuje kao fenomen koji se sastoji od više dimenzija kao što su društvena, osobna ili istraživačka dimenzija. Ono obuhvaća različite procese koji se odvijaju između roditelja

i djece, a imaju utjecaj na razvoj djeteta (Maglica, 2017; Maglica i Grčić, 2024). Roditelji ili skrbnici primarni su uzor djetetu u smislu komunikacije i načina suočavanja s izazovnim situacijama (Widmer, 2010). Odnosi između roditelja, način interakcije svih članova obitelji, stil koji roditelji primjenjuju u odgoju te odnos cijele obitelji s ostatkom društva su čimbenici koji čine obiteljsko ozračje, odnosno obitelj je zajednica čije funkcioniranje možemo razumjeti ako uzmemo u obzir navedene elemente, a posebna pažnja pridaje se komunikaciji koja bi trebala biti direktna i jasna kako bi tvorila zdravo obiteljsko ozračje, u suprotnome ako je komunikacija nejasna, indirektna, nepotpuna ili ne postoji tada obiteljsko ozračje nije više mjesto sigurnosti i zadovoljstva (Ljubetić, 2007). Obiteljsko okruženje posebno je značajno za dijete do njegove treće godine jer u tom razdoblju dijete savladava prve korake, usvaja govor i promišlja, stoga je važno da je roditelj prisutan u procesu dječjeg odrastanja. Uloga roditelja jest omogućivanje ugodne atmosfere u obiteljskom okruženju koja prethodi zdravom socijalnom razvoju djeteta (Valjan – Vukić, 2009). U posljednjih dvadeset godina povećao se interes znanstvenika za istraživanje obiteljskog ozračja jer se u njemu odvijaju interakcije između članova obitelji koje utječu na emocionalni razvoj djeteta te upravo te interakcije ostavljaju dugotrajne posljedice koje se mogu odraziti u djetetovoj budućnosti (Matheny i sur., 1995). Kasser i sur., (2002) proveli su istraživanje u kojem su zaključili da rane interakcije u obitelji formiraju vrijednosti pojedinaca u odrasloj dobi (Reić - Ercegovac, 2021). U pokušaju da otkriju što predviđa ili uzrokuje antisocijalno ponašanje i depresivne simptome kod adolescenata, istraživači su se usredotočili na utjecaj obiteljskog okruženja te su otkrili da nedostatak povezanosti, privrženosti i zajedništva unutar obitelji može biti povezan s depresijom kod adolescenata, odnosno kada obitelj nije bliska ili podržavajuća, to može doprinijeti razvoju depresije kod djece (Rubin i sur., 1992, prema Pike i sur., 1996).

Roditelji svojim ponašanjem i djelovanjem postaju primjer svojim potomcima koji ta ponašanja i vjerovanja modeliraju te imaju ključnu ulogu u izgradnji osjećaja vlastite vrijednosti i vjere u svoje sposobnosti kod djece (Widmer, 2010). Bilić i suradnici (2016) tvrde kako se često događa da roditelji pokušavaju svoju djecu adolescente odgovoriti od pušenja cigareta tako što im objašnjavaju štetne posljedice koje donosi pušenje, a oni sami su pušači, što zapravo nema smisla jer djeca ne reaguju na ono što im se govori, već na ono što vide što znači da bi bolja opcija bila da roditelji uopće ne puše. Od ranog djetinjstva djeca u obitelji spontano primjenjuju socijalne vještine koje su rezultat imitacije roditelja. Razvojem djeteta, interakcije se više ne odvijaju samo s roditeljima, već s članovima šire zajednice npr. s vršnjacima. Djeca tako usavršavaju svoje

socijalne vještine te ih dovode na novu razinu (Staub, 1988, prema Ajduković i Pečnik, 1998). Suvremene ideje promiču promatranje roditeljstva kao zanimanja npr. vode se diskusije o tome da se prihvati tri godine radnog staža majkama za svako odgojeno dijete do 15. godine života. Upravo ta ideja pokazuje koliko roditeljstvo ima bitnu društvenu ulogu, a poistovjećivanje roditeljstva sa zanimanjem ne odnosi se na profesiju, struku ili karijeru, već predstavlja simboliku obitelji kao značajne društvene strukture (Janković, 1994). Bez roditeljstva nema poroda ni porodice, ali ni bez zdravih odnosa među roditeljima nema uvjeta da porod stasa u novog zdravog i sposobnog čovjeka (Janković, 1994, 277).

Ljubetić (2012) navodi da se prosocijalno ponašanje ostvaruje kroz kvalitetne interakcije u odnosima s drugima te je zbog toga roditeljska uključenost u obiteljskom okruženju zaštitni čimbenik u potencijalnim preprekama i izazovima koji se mogu pojaviti u djetetovom životu. Na takav način dobar roditelj djetetu pruža najbolji početak. Dom u kojem dijete odrasta mjesto je u kojem dijete kroz interakcije s članovima obitelji usvaja svoje prve kompetencije (Ljubetić, 2012). *Roditelji su dužni odgajati, uzdržavati i školovati djecu te imaju pravo i slobodu da samostalno odlučuju o odgoju djece* (Ustav Republike Hrvatske, 2010, čl. 64).

Način na koji roditelji ili skrbnici izvršavaju svoju roditeljsku dužnost ukazuje na kvalitetno ili nekvalitetno roditeljstvo. Kvalitetno roditeljstvo potpora je za zdrav rast i razvoj djeteta, odnosno kvaliteta roditeljstva ima utjecaj na dugoročne dobrobiti za dijete (Widmer, 2010, prema Visković i Višnjić – Jevtić, 2019). Djetetu su potrebna oba roditelja jer mu oba mogu ponuditi jedinstveno iskustvo, stoga je pogreška govoriti djetetu o manama drugog roditelja jer idealni roditelji ne postoje (Ljubetić, 2012).

Unutar jedne obitelji može se dogoditi da različita djeca imaju drugačija ponašanja, interese, uvjerenja i prijatelje u odnosu na svoju braću i sestre iako žive u istom obiteljskom okruženju (Reiss, 1993, prema Pike i sur., 1996). Kako bismo razumjeli funkcioniranje neke obitelji treba shvatiti koje vrijednosti ta obitelj podupire. Obiteljska dinamika, hijerarhija članova, njihovo ponašanje, zajednički i osobni ciljevi, odnosi unutar obitelji i njihovo slaganje te veze između obitelji i okoline mogu se istražiti i razumjeti jedino ako se vrijednosti uključe kao parametri u istraživanju. Vrijednosti su povezane sa svim aspektima čovjekova života, svakim njegovim odabirom i djelovanjem te načinom života njegove zajednice. Zato istraživanje obitelji i njihovih međusobnih odnosa, kao i odnosa s okolinom, treba uključivati proučavanje vrijednosti

kako bi se dobilo cjelovitije shvaćanje njihovih dinamika i utjecaja na društvo u cjelini (Janković, 1998). U istraživanju koje je provedeno 2010. godine sudjelovalo je 1039 studenata različitih profesionalnih orijentacija. Ispitali su se sudionici fakulteta u Dubrovniku, Splitu, Mostaru i Zadru. Cilj istraživanja bio je zaključiti koje vrijednosti promiču suvremene obitelji te koje bi vrijednosti prema mišljenjima studenata trebale biti zastupljene u odgojno – obrazovnim ustanovama. Rezultati su pokazali da obitelji suvremenog doba posebno važnim vrijednostima smatraju: duhovnost, ljubav i religioznost. U odnosu na istaknute vrijednosti u manjem postotku su zastupljene marljivost, poslušnost, tolerancija, obrazovanje i poštenje. Studenti zaključuju da bi se u odgojno – obrazovnim ustanovama trebale promicati prije svega marljivost i odgovornost, a manji broj sudionika odlučio se za izbor suradnje, tolerancije i samostalnosti (Reić – Ercegovac i Ljubetić, 2010).

Svaki obiteljski sustav ima transakcijsku prirodu što znači da članovi obitelji imaju utjecaj jedni na druge jer ne žive izolirano, već zajedno. Obitelj je dio djetetova mikrosustava jer je najbliža djetetu te kao takva oblikuje dijete svakodnevno kroz direktan utjecaj (Maglica, 2017, prema Maglica i Grčić, 2024). Utjecaj se ostvaruje kroz međusobnu komunikaciju (verbalnu ili neverbalnu) u obitelji. Reakcija jednog člana obitelji utječe na postupanje drugih članova. Drugim riječima, ako roditelji prolaze kroz stresne situacije i djetetovo emocionalno stanje osjetit će taj stres npr. rođenjem djeteta ili odlaskom djeteta na fakultet ne mijenja se život samo tom djetetu, već i ostalim članovima (Minuchin, 1985, prema Vasta i sur., 1998).

U obiteljskom okruženju dijete internalizira vrijednosti i norme koje se odnose na društveno ponašanje. Kroz sudjelovanje u različitim aktivnostima, interakcijama i različitoj dinamici dijete može ponovno procijeniti ili razumjeti vrijednosti na drugačiji način te dati novu definiciju i značenje nekoj vrijednosti ili ju odbaciti (Ferić, 2009, prema Visković i Višnjic – Jevtić, 2019; Visković, 2013). Vrijednosti koje su djeca internalizirala mogu ih usmjeriti ka određenom ponašanju, odnosno vrijednosti mogu biti prediktor hoće li neko dijete biti uključeno u nasilje kroz izravno sudjelovanje (Neiman, 2008, prema Reić - Ercegovac i Ljubetić, 2010). Dakle, vrijednosti nemaju važnost samo za pojedinca, već sustav vjerovanja pojedinca utječe i na druge oko njega (Kranželić Tavra, 2002).

1.2. Vrijednosti i stavovi

Pojam vrijednosti može se definirati na različite načine jer ga se može proučavati u različitim područjima. Neusklađenost oko definiranja pojma vrijednosti proizlazi iz činjenice da antropolozi, filozofi, ekonomisti, psiholozi, politolozi i sociolozi proučavaju taj pojam te je prema tome on definiran prema predmetu istraživanja. Postoje različiti pristupi shvaćanju pojma vrijednosti unutar same psihologije tako neki autori shvaćaju vrijednost kao stavove višeg stupnja, dok drugi autori taj pojam definiraju kao način izražavanja potreba (Ferić, 2009). Vrijednost je osnova za definiranje drugih pojmova te ju je zbog teško definirati (Piršl i Vican, 2004, prema Sablić i Blažević, 2015).

Filozofija je pojam vrijednost počela koristiti u 19. stoljeću dok se u ekonomiji taj pojam počeo koristiti ranije. U tom razdoblju stvorene su nove teorije o vrijednostima koje su imale utjecaj na shvaćanje odgoja i obrazovanja (Mrnjauš 2007, prema Sablić i Blažević, 2015). Iako postoji više različitih tumačenja pojma vrijednost, sva literatura ističe iste elemente koje vrijednost sadrži (Schwartz i Bilsky, 1987 prema Schwartz i Bilsky, 1994). Vrijednosti su ideje, mišljenja i vjerovanja povezane s ponašanjima i djelovanjima te nisu vezane samo za određene situacije (Allport, 1961, prema Schwartz i Bilsky, 1987). Iako sve vrijednosti imaju zajedničke odrednice, ono što razlikuje jednu vrijednost od druge jest sadržaj, odnosno *vrstu motivacije* (Schwartz i Bilsky, 1994 : 164).

Čovjek kroz vrijednosti stvara ideju o poželjnim djelovanjima i stanjima. One sadrže emocionalnu komponentu jer se izražavaju kroz osjećaje pojedinca (Miliša, Dević i Perić, 2015). „Vrijednosti su vjerovanja što je poželjno ili dobro. Vrijednosti odražavaju kulturu društva i one su uvelike zajedničke pripadnicima te kulture. Ako pojedinac prihvati neku vrijednost ona postaje njegov cilj“ (Krech, Crutchilds, 1972, prema Visković, 2013).

Vrijednosti utvrđuju koje postupke pojedinac smatra korisnima ili štetnima u datoj situaciji (Lewin, 1952, prema Ferić, 2009). Brown (1996) u svojoj holističkoj teoriji izbora životnih uloga temeljenih na vrijednostima definira vrijednosti kao kriterije, odnosno mjerila koja služe pojedincu za procjenu svojeg i tuđeg ponašanja i djelovanja. Vrijednosti su pridružene velikom vrijednosnom sustavu u kojemu su one sistematizirane prema poretku ili ljestvici uzimajući u obzir njihovu važnost u perspektivi pojedinca. Vrijednosti navode osobu na snalaženje kroz tri razine: svjetska

ili globalna, osobna te grupna razina. (Brown, 1996, prema Reić Ercegovac i Koludrović, 2012). Ljudi se mogu uspoređivati prema vrijednostima koje izabiru. Izbor vrijednosti ovisi o individualnim karakteristikama pojedinca koje tvore njegovu ličnost te o društvenom i kulturnom kontekstu u kojem se osoba nalazi (Rokeach, 1973). Ličnost podrazumijeva obrasce mišljenja koji se ostvaruju kroz ponašanje pojedinca u različitim okolnostima. Ona ukazuje na učestalost iskazivanja određene osobine. Akcije koje pojedinac poduzima nemaju povezanost s namjerom i motivacijom pojedinca, već one ukazuju na prirodu ili temperament osobe. Vrijednosti se odnose na namjere pojedinca odnosno ciljeve koji su pod utjecajem svijesti te one služe kao orijentir za razlikovanje dobrog od lošega (Schwartz i Bilsky, 1994).

U odnosu na stavove, vrijednosti su stabilnije i trajnije iako se mogu mijenjati pod utjecajem određenih čimbenika (Čulig i sur., 1982, prema Miliša i sur., 2015) te su zbog toga one *kognitivne strukture* koje se prema poretku nalaze iznad stavova zbog svoje složenosti (Eysenck, 1954.; Rokeach, 1973.; Schwartz, 1992.; prema Ferić, 2006). Osnova za kreiranje stavova su osobna iskustva, odnosno situacije u koje je pojedinac direktno uključen. U takvim situacijama osoba stvara doživljaj o situaciji. Uz neposredno iskustvo stavovi se oblikuju i na neizravan način preko posrednika kao što je obitelj ili kultura okruženja u kojem se osoba razvija (Bohner i Wanke, 2002, prema Reić Ercegovac i Koludrović, 2012). Kohn, Slomczynski i Schoenbach (1986) proveli su istraživanje kojim je zaključeno da su u kapitalističkom društvu otac i majka izjednačeni po utjecaju koji imaju na razvijanje vrijednosti kod djece, a u socijalističkom društvu prevladavajuću ulogu u oblikovanju vrijednosti kod djece ima majka (Družinec, 2016). Glavni ciljevi ljudske motivacije su vrijednosti, a preko njih osoba ostvaruje svrhu čija je uloga usmjeravanje životnom cilju (Allport, 1960, prema Ferić, 2009). NKRPOO (2015) navodi šest vrijednosti koje su značajne za pojedinca, ali i za društvo, a to su: *znanje, identitet, humanizam i tolerancija, odgovornost, autonomija i kreativnost*. (NKRPOO, 2015.: 6).

Vrijednosti koje pojedinac posjeduje pomažu mu da izgradi mišljenje o društvenim pitanjima te je u njima temelj prema kojima pojedinac izabire određene ideologije u odnosu na neke druge ideologije (Rokeach, 1973, prema Ferić, 2009). Vrijednosni kriteriji značajni su za ljudsku egzistenciju, identitet pojedinca te kulturni identitet. Kada čovjek ne bi imao sposobnost procjenjivanja i vrednovanja stvari iz ljudske perspektive, nestala bi čovječnost jer čovjek ne bi mogao odrediti granicu između dviju dualnosti kao što su važno i nevažno ili dobro i loše. Gubitak

te sposobnosti ukazivao bi na dezorijentiranost i oštećenje moralne svijesti (Vukasović, 2010, prema Tokić Zec, 2022). Družinec (2016) ističe da roditelji oblikuju perspektivu svoje djece oko društvenih, moralnih i kulturnih vrijednosti prema stavovima kojih se oni drže (Rohan i Zanna, 1996, prema Družinec, 2016; Kim-Pong i Sau Lai, 2010).

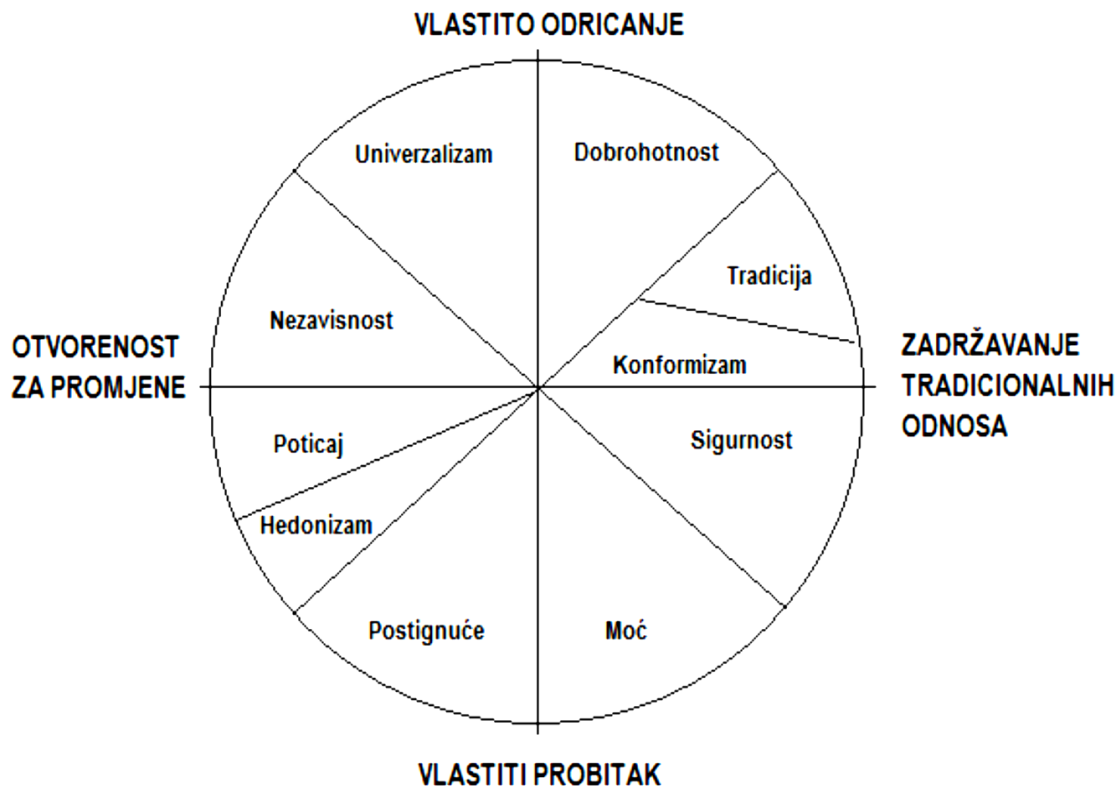
Schwartz (1992) u svojoj Teoriji sadržaja i strukture vrijednosti ističe da postoji deset tipova vrijednosti koji se razlikuju prema motivacijskoj strukturi, a to su: *moć, postignuće, hedonizam, stimulacija, samousmjerenje, univerzalizam, dobronamjernost, tradicija, konformizam i sigurnost*. Moć se odnosi na želju za utjecajem na nešto ili nekoga. Motivacijska zabrinutost ove vrijednosti jest ostvarivanje vlastitih interesa kao što je npr. autoritet, bogatstvo ili socijalni ugled. Motivacijski cilj vrijednosti postignuće jest ostvarenje vlastitog uspjeha koji prema standardima društva ukazuje na kompetentnost pojedinca kao što su ambicija ili inteligencija. Motivacijski cilj vrijednosti hedonizam jest zadovoljstvo životom, odnosno ostvarivanje osjećaja maksimalnog užitka koje se može osjetiti tijekom življenja. Svi ljudi imaju potrebu da budu izloženi raznovrsnim sadržajem te da zbog toga vode uzbudljiv život kako bi njihov um bio aktivan te upravo iz te teze proizlazi vrijednost stimulacija. Za tu vrijednost Farley (1986) ističe da je biološki urođena. Sličnost hedonizma i stimulacije jest vlastito zadovoljstvo, ali hedonizam teži užitku u stabilnosti i ugodu u trenutku dok stimulacija teži raznovrsnim iskustvima zbog kojih je život pojedinca dinamičan. Dakle, hedonizam je usmjeren na ostvarivanje zadovoljstva kroz opuštanje i stabilnost, a stimulacija je vrijednost u čijoj je osnovi otkrivanje nepoznatog jer upravo to potiče promjene u životu, što je zapravo cilj vrijednosti stimulacija. Vrijednost samousmjerenje odnosi se na postojanje čovjekove unutarnje potrebe za kontrolom nad vlastitim životom. Naglasak ove vrijednosti jest na neovisnosti i autonomiji u svim aspektima života. Vrijednost samousmjerenje pomaže pojedincu da oblikuje svoj život prema osobnim uvjerenjima i vlastitim standardima bez vanjskih utjecaja kao što je pritisak okoline kroz nametanje njihovih očekivanja. Motivacijski cilj vrijednosti univerzalizam jest razumijevanje i tolerancija prema drugima. Dobronamjernost ima motivacijski cilj koji se ne odnosi na samog pojedinca, već na ljude s kojima je on u bliskom kontaktu npr. obitelj, prijatelji i bliske zajednice. Ta vrijednost se fokusira na izgrađivanje odnosa s tim ljudima kroz naglasak na dobrobiti ljudi. Neke od tih dobrobiti su: ljubaznost, opraštanje, odgovornost poštenje itd. Iako je objema vrijednostima zajednička dobrobit drugih ljudi, univerzalizam je usmjeren na brigu za ljude s kojima osoba nije u neposrednom okruženju, odnosno usmjeren je na cijelo čovječanstvo, a ne samo na jednu zajednicu s kojom osoba ima

blisku vezu kao što je npr. obitelj. Dobronamjernost i univerzalizam imaju zajedničke osnove humanizma, ali razlika je što su usmjerene na različite skupine. Tradicija za motivacijski cilj ima poštivanje kulture i običaja. Običaji su najčešće povezani s pobožnosti. Konformizam se odnosi na samokontrolu osobnih sklonosti koje bi mogle narušiti socijalne norme. Cilj te vrijednosti jest samoograničenje vlastitih radnji ili impulzivnih reakcija. Sigurnost je vrijednost koja ukazuje na harmoniju, stabilnost i fizičku i emocionalnu zaštitu koju čovjek osjeća u društvu, zajednici i u vezi sebe. Motivacijski cilj ove vrijednosti jest izbjegavanje bilo kojeg oblika prijetnje i opasnosti tako što se osigurava osobna i kolektivna sigurnost (Schwartz, 1992: 5 - 11).

Vrijednosti se mogu podijeliti u kategorije prema tome koliko su kompatibilne ili u konfliktu. Kada osoba u svom vrijednosnom sustavu ima neku vrijednost, prirodno je da će zastupati još neku vrijednost čija je osnova i cilj sličan toj vrijednosti jer tada te vrijednosti ostvaruju sklad (Schwartz i Bilsky, 1994). U prvoj kategoriji nalaze se univerzalizam i dobronamjernost. Vrijednosti su povezane istom skupinom jer im je zajednička humanost prema drugim ljudima. U drugoj skupini su postignuće i moć kojima je cilj u suprotnosti drugačiji od prve skupine, odnosno fokus tih vrijednosti je na vlastitom uspjehu. Treću skupinu čine nezavisnost i poticaj kojima je zajednička otvorenost za nešto novo, a četvrta skupina je vezana za tradicionalne obrasce, a u njoj se nalaze sigurnost, konformizam i tradicija (Schwartz, 1992, prema Maglica i Grčić, 2024).

Ovakav koncept shvaćanja vrijednosti prikazuje se najčešće kružnim dijagramom u kojem se slične vrijednosti nalaze jedna pored druge, a one vrijednosti koje imaju različitu osnovu nalaze se na suprotnim stranama kruga. Moć može biti u skladu s vrijednosti postignuće jer im je poveznica interes za ostvarenje uspjeha kroz društveni utjecaj, ali je u sukobu s vrijednosti univerzalizam jer ta vrijednost ističe brigu za druge, a ono na što se moć fokusira jest vlastita dobrobit. Hedonizam je kompatibilan sa stimulacijom jer im je zajedničko uživanje u raznolikostima, no u konfliktu je s konformizmom jer konformizam ograničava ponašanja koja donose osobno zadovoljstvo jer je cilj konformizma prilagodba pravilima i normama koje društvo nameće, s druge strane konformizam i sigurnost za zajednički cilj imaju stabilnost i strukturu. Kad osoba cijeni i prihvaća društvene norme to ju dovodi do osjećaja sigurnosti zbog čega su sigurnost i konformizam kompatibilne vrijednosti. Samousmjerenje je u skladu sa stimulacijom jer im je

zajednička sloboda istraživanja, a u sukobu je s tradicijom jer samousmjerenje podrazumijeva otkrivanje vlastitog identiteta kroz inovativna mišljenja i djelovanja.

Slika 1. Schwartzova teorijska struktura odnosa među motivacijskim tipovima vrijednosti (Ferić, 2007 prema Shwartz, 1992)

2. TRANSMISIJA VRIJEDNOSTI KROZ ODGOJNO – OBRAZOVNI PROCES

2.1. Odgoj

Odgoj nije samo individualni proces unutar obitelji, već i širi društveni fenomen koji se prenosi s jedne generacije na drugu. Generacijska kategorija obuhvaća načine na koje roditelji odgajaju djecu, prenoseći svoja znanja, vrijednosti i iskustva koja su stekli tijekom svog života. Ovi preneseni obrasci ponašanja, uvjerenja i stavova pomažu u očuvanju stabilnosti društva, ali također mogu poticati inovacije i napredak kroz prilagodbu novim okolnostima i izazovima (Giesecke, 1993). *“Odgojem nazivamo ono socijalno, na bližnje usmjereno, djelovanje kojim ljudi nastoje ustroj psihičkih dispozicija drugih ljudi, u određenom segmentu, trajno poboljšati ili zadržati njihove vrijedne komponente ili pak spriječiti nastajanje onih stanja koje ocjenjujemo lošima”* (Brezinka, 1994: 50). „Odgojne vrijednosti su regulacijski i pokretački čimbenik odgoja“ (Mougniotte, 1995: 39, prema Visković, 2013).

Odgoj i obrazovanje ključni su procesi koji oblikuju društvo i pojedinca. Odgojno – obrazovni sustav prenosi vrijednosti koje se ističu kao bitne za razvoj društva u kojem želimo ostvariti kvalitetan život. Vrijednosti koje su nam zajedničke trebaju biti osnova u odgojno – obrazovnom sustavu (Miljević - Ridički i sur., 2000, prema Sablić i Blažević, 2015). Sustav vrijednosti i vrijednosnih orijentacija u odgojno – obrazovnom procesu proučava grana pedagogije koja se naziva pedagogijska aksiologija. Ovaj pojam spaja pedagoške teorije i praksu s filozofskim proučavanjem vrijednosti, istražujući kako se vrijednosti formiraju, prenose i primjenjuju u odgojno-obrazovnom kontekstu (Bilić i sur., 2016). Prema Reić - Ercegovac i Ljubetić (2010) obitelj i škola dvije su zajednice koje s djetetom ostvaruju neposrednu i blisku interakciju te kao takvima cilj im je poticati djecu na socijalizaciju i usvajanje vrijednosti iz svoje okoline tako da one postanu dio djetetovog sustava vjerovanja i samim time određuju ponašanje djeteta (Reić - Ercegovac i Ljubetić, 2010).

Kroz povijest su postojala suprotna stajališta o pristupu podučavanja vrijednosti, stoga su postojale nesuglasice između ljudi koji zastupaju različita stajališta. Danas, međutim, prevladavaju

dva glavna pristupa, a to su: izravni i neizravni pristup (Irwin, 1988., prema Družinec, 2016; Rakić i Vukušić, 2010). Izravni pristup podučavanju vrijednosti naglasak stavlja na direktno prenošenje i učenje osnovnih ljudskih vrijednosti. Ovaj pristup ističe važnost strukturiranih programa i aktivnosti koje su namijenjene razvoju karaktera i moralne osviještenosti kod djece. Škola i nastavnici imaju presudnu ulogu u realizaciji ovog pristupa kojemu je cilj poticanje moralnog mišljenja, odlučivanje za moralno ispravne izbore te uključivanje tih vrijednosti u svakodnevni život djece. Neizravni pristup fokusira se na razvijanje samostalnosti djece u usvajanju vrijednosti kroz indirektan način. U ovom pristupu ne koriste se formalne lekcije, već se ističe važnost kvalitetnog okruženja koje potiče kritičko mišljenje, samorefleksiju i analizu vrijednosti kroz svakodnevne interakcije i iskustva. Djeca su potaknuta na samostalno oblikovanje vlastitih vrijednosnih sustava, što implicira na razvijenu kogniciju poput logičkog razmišljanja, otvorenosti uma i nepristranosti (Veugelers, 2000, prema Družinec, 2016; Rakić i Vukušić, 2010)

Chang (2003) u svom radu piše o globalizaciji i odgoju kao temeljnom aspektu razvoja osobnosti i društvenog ponašanja mladih ljudi. Ona ističe važnost odgoja koji ne samo da prenosi znanje i vještine, već i promiče moralne vrijednosti, etički osjećaj i socijalnu odgovornost. Odgoj predstavlja najdragocjenije sredstvo koje imamo na raspolaganju za autentičan ljudski razvoj, pritom izbjegavajući prekomjernu izloženost brzim promjenama i posebno negativnim učincima globalizacije (Chang, 2003). Odgoj je čovjekov prijelaz iz početnog stanja u kojemu pojedinac prihvaća moralne norme, vrijednosti ili pravila kao nametnute izvana, od autoriteta ili društva u stanje razvijanja sposobnosti za izbor moralnih odluka i vlastitih vrijednosti na temelju unutarnjih uvjerenja, slobodne volje i osobne refleksije. Takva osoba prepoznaje svoje odgovornosti i ima sposobnost samostalnog promišljanja i djelovanja u skladu s moralnim načelima (Mušanović i Lukaš, 2011).

Djeca usvajaju određene obrasce ponašanja preko transmisije vrijednosti. Sloboda djece osnovna je vrijednost koja se prenosi u odgoju, također značajno je da djeca kroz odgoj formiraju mišljenja i stavove na temelju svojih osobnih iskustava te da se jača tolerancija i sposobnost djeteta da samostalno donosi izbore (Hentig, 1997, prema Visković, 2013). Djeca promatraju roditeljska ponašanja te iz njega razumiju roditeljske stavove, stoga ako se roditeljska ponašanja ne poklapaju s onim što roditelj govori, dijete usvaja ono što vidi, a ne ono što čuje (Mlodik, 2011). Stavovi, vrijednosti i ponašanja koja roditelji iskazuju razlikuju se prema stabilnosti. Vrijednosti su u

odnosu na ponašanja stabilnije i teško promjenjive, a ponašanja i stavovi se mijenjaju ovisno o situaciji u kojoj se osoba nalazi. Preko vrijednosti roditelji predstavljaju svoju zajednicu te upravo one internaliziraju pravila i običaje kod djece (Grusec, 1997 prema Bigras i Crepaldi, 2012).

2.2. Kako dolazi do transmisije vrijednosti?

Belsky i suradnici (2007) u svojem radu istražuju koncept međugeneracijskog prijenosa roditeljstva. Njihov rad ističe bitnu povezanost između načina na koji su roditelji postupali prema djetetu i načina na koji će se to dijete u odrasloj dobi ponašati prema potomcima. Promatrajući ponašanje roditelja, djeca razvijaju određene obrasce ponašanja. Odrasli često nesvjesno koriste iste metode odgoja koje su vidjeli ili doživjeli u svome djetinjstvu. Na način na koji pojedinac interpretira svijet oko sebe utječu vrijednosti i ponašanja što znači da je to subjektivan proces i da je svaka osoba jedinstvena, ali kada se dogode krizne situacije u kojima osoba nije svjesna koja je najbolja opcija npr. ako bude preplavljena osjećajima onda će često reagirati na već poznati način koji je usvojila od roditelja (Belsky i sur., 2007). Neki autori polovično se slažu s teorijom o prijenosu roditeljstva kao npr. Fuller (2007) koji ističe da se pojedinci žele usavršiti u roditeljstvu kako bi bili bolji od svojih roditelja, ali slaže se s tvrdnjom da djeca temeljne vrijednosti primaju od roditelja (Fuller, 2007).

U složenom procesu prijenosa vrijednosti sudjeluje dvoje sudionika od kojih je jedan prenositelj vrijednosti, a drugi je primatelj vrijednosti. Najutjecajniji prenositelji vrijednosti su roditelji, ali uz njih to mogu biti bake, djedovi, braća, sestre ili rođaci. Primatelji vrijednosti su djeca (Schönpflug i Yan, 2014, prema Družinec, 2016).

Goodnow (1992) dvoprocenim modelom objašnjava kako dolazi do transmisije vrijednosti s roditelja na dijete. Do transmisije vrijednosti unutar obiteljskog okruženja dolazi kroz dva koraka. U prvom koraku djeca prepoznaju roditeljske vrijednosti kroz direktne situacije ili događaje preko kojih ih razumiju. Hoće li dijete uočiti i shvatiti vrijednosti ovisi o više faktora kao što su: kvaliteta komunikacije, usklađenost sustava vrijednosti obaju roditelja te dob djeteta i njegova zrelost. U drugom koraku dolazi do prihvaćanja ili neprihvaćanja tih vrijednosti, odnosno

dijete će ih internalizirati ili neće (Okagaki i Bevis, 1999, prema Reić - Ercegovac Koludrović, 2012).

Postoje različiti stavovi autora oko mogućnosti promjene vrijednosti. Seligman i Katz (1996) ističu da se vrijednosti mogu mijenjati ovisno o kognitivnoj zrelosti pojedinca te njegovim osobnim ciljevima, motivaciji i shvaćanju svijeta u kojemu se nalazi, oprečno mišljenje iznosi Franc, Sučić i Šakić (2008) tvrdeći da su vrijednosti trajne i stabilne (Družinec, 2016). Upravo zbog toga pojam vrijednosti zamijenjen je pojmom *vrijednosna orijentacija*. Vrijednosne orijentacije variraju ovisno o okolnosti, odnosno interpretacija može biti različita jer ovisi o situaciji u kojoj se pojavljuje. Može se dogoditi da se pojedinac nađe u izazovnim situacijama u kojima osjeća sukob među vrijednostima što znači da zadržava postojeće vrijednosti, ali mu je teško odrediti što mu je važnije. Jedan od čestih sukoba jest između vrijednosti obitelj i karijera. (Visković, 2013).

Kako će pojedinac rangirati vrijednosti prema važnosti ovisi o životnim okolnostima kojima se pojedinac adaptira. Ako imamo više prilika za ostvarivost specifične vrijednosti, onda ta vrijednost postaje značajnija za nas, u suprotnome ako nam se neka vrijednost čini nedostižnom onda se i njezina važnost za nas smanjuje. Potrebe rasta povezane su s vrijednostima koje osobi pomažu da se razvija i ostvaruje osobni potencijal, a potrebama nedostatka pripadaju primarne potrebe. Primjer potrebe rasta jest samoaktualizacija, a potreba nedostatka jest sigurnost. Nemogućnost ostvarivanja osobnog razvoja zbog izazovnih životnih situacija može dovesti do toga da pojedinac samoaktualizaciju ne prihvaća kao bitnu vrijednost. Ako osoba odrasta u nekvalitetnom okruženju u kojem osjeća opasnost i nesigurnost, onda za tu osobu sigurnost predstavlja posebno važnu vrijednost, stoga se može reći ako osoba ima nedostatak osnovnih ljudskih potreba za nju ta potreba postaje bitnija (Schwartz i Bardi, 1997, prema Ivičić, Franc i Šakić, 2007; Schwartz i Bilsky, 1990).

2.3. Čimbenici koji utječu na prijenos vrijednosti

Sociokulturna obilježja sadrže različite komponente koje oblikuju identitet ljudi, stvaraju životne uvjete i međuodnose u obitelji te imaju utjecaj na percepciju o svijetu koju će pojedinac stvoriti. U sociokulturna obilježja ubrajaju se: zanimanja kojima se roditelji bave te imaju li visoku

ili nisku razinu prihoda, (ne)zaposlenost roditelja, obrazovanje roditelja, društveni status, stil roditeljstva koji se koristi u odgoju i broj djece. Svi navedeni elementi igraju ključnu ulogu u procesu prijenosa vrijednosti s roditelja na djecu, pri čemu međusobna zavisnost ovih čimbenika može bitno imati utjecaj na uspješnost prijenosa vrijednosti (Šimić Šašić, Klarin i Proroković, 2011, prema Družinec 2016).

Kao značajan čimbenik u prijenosu vrijednosti s roditelja na dijete ističe se **razina kognitivne zrelosti** djeteta (Družinec, 2016). U svakoj osobi odvijaju se misaoni procesi koji se mijenjaju tijekom njenog života. Upravo ti misaoni procesi i način prihvaćanja informacija iz okoline odnose se na kognitivni razvoj. Sazrijevanjem osobe, mijenjaju se njezina formirana mišljenja (Sternberg, 2005). Da bi dijete razumjelo, prihvatilo i usvojilo roditeljske vrijednosti treba imati veći stupanj kognitivne zrelosti jer su vrijednosti složeni koncepti ili ideje koje dijete mlađe dobi ne razumje. Djeca do sedme ili osme godine nisu sposobna odrediti granicu između moralnih zakona i fizičkih pravila, što upućuje na to da je za njih koncept vrijednosti apstraktan do te dobi (Piaget, 1983, prema Družinec, 2016; Mrnjaus, 2008) Vrijednosni sustav mlađe djece razlikuje se od vrijednosnog sustava njihovih roditelja, a odrastanjem dijete sazrijeva te se sličnosti između vrijednosti roditelja i djece povećavaju. Dijete koje je na višoj razini kognitivne zrelosti sposobno je internalizirati složene ideje kao što su vrijednosti (Rohan i Zanna, 1996, prema Družinec, 2016; Ferić, 2009). S druge strane Vasta i sur., (1998) ističu da mlađa djeca imaju nižu razinu kognitivne zrelosti u odnosu na stariju djecu te zbog toga ona izjednačavaju svoje stavove i vrijednosti s roditeljskim. Za razumijevanje procesa kognitivnog sazrijevanja može se koristiti primjer razvoja empatije kod djeteta. Prva godina djetetova života obilježena je nemogućnošću prepoznavanja osjećaja drugih ljudi. Dijete u prvoj godini prepoznaje samo vlastite osjećaje. Za razdoblje između prve i druge godine karakteristično je da dijete pokazuje brigu za druge, iako ne razumije u potpunosti tuđe osjećaje, primjećuje ih. Krajem druge godine života dijete postaje svjesno da osim njegovih osjećaja postoje i tuđi koji se mogu razlikovati od njegovih jednako kao i potrebe. U fazi kasnog djetinjstva između 10. i 12. godine, dijete razumije puno više od samih osjećaja pojedinca kao npr. kontekst cijele situacije (Damon, 1988, prema, Družinec, 2016).

Za razumijevanje procesa transfera vrijednosti bitno je uzeti u obzir **spol djeteta** kao važan čimbenik. U nekim tradicionalnim kulturama postoji uvjerenje da bi se djevojčicama za igračku trebala ponuditi lutka jer na takav način djevojčice usvajaju skrbne navike koje su temelj i priprema

za majčinstvo u budućnosti te se potiče više njihova emocionalnost nego što je to slučaj s dječacima. Dječacima se više pružaju agresivnije igre nego djevojčicama (Santrock, 1997, prema Ljubetić, 2007). Sve navedeno ukazuje kako roditelji prenose drugačije vrijednosti na dječake u usporedbi s djevojčicama. Iako je suvremeni način života izmijenio strukturu i dinamiku obitelji, mnogi roditelji ostaju pri uvjerenju da je muško dijete ono koje prenosi obiteljsku tradiciju i vrijednosti (Spajić - Vrkaš, 1995, prema Ljubetić, 2007). Troll i Bengtson (1979) navode tri izjave koje objašnjavaju kako je spol roditelja ili djeteta povezan s transferom vrijednosti unutar obiteljskog okruženja. Prvo stajalište jest da je utjecaj očeva veći na oblikovanje vrijednosti kod djece u usporedbi s majkama. Druga izjava ističe da je isti spol roditelja i djeteta prediktor sličnih vrijednosti, a treća teza jest da su kćeri više sklonije prepuštanju utjecaju roditelja na formiranje vrijednosti nego što su to sinovi (Knafo i Schwartz, 2009, prema, Družinec, 2016). Ne potvrđuju sva istraživanja ovakve rezultate npr. Headey, Muffels i Wagner (2014) zaključuju u svom istraživanju da majka ima značajniju ulogu u transferu vrijednosti nego što ima otac te da na djetetovu percepciju zadovoljstva životom ima utjecaj zadovoljstvo životom koju osjeća majka. U svom istraživanju Laghi, Pallini, De Sclavis (2012) uočavaju sličnosti među vrijednostima sinova i očeva, ali ne pronalaze značajnu sličnost vrijednosti između majki i kćeri, što se ne podudara s prethodnim istraživanjem koje ističe da je isti spol djeteta i roditelja prediktor istih vrijednosti (Družinec, 2016).

Da bi se procijenilo kakav je netko kao roditelj, treba uzeti u obzir odgojne metode i pristup koji koriste u komunikaciji s djecom. Razlikujemo dvije dimenzije koje su značajne za kvalitetu odgoja, a to su toplina i kontrola (Maccoby i Martin, 1983, prema Valjan – Vukić, 2009). Količina izražavanja tih dviju dimenzija ukazuje na **stil odgoja** kojima se roditelji koriste. Tako iz njih proizlaze: autoritativni, autoritarni, popustljivi i ravnodušni odgojni stil (Baumrind, 1971, prema Valjan - Vukić, 2009). Svaki stil roditeljstva prenosi različite vrijednosti (Bilić i sur., 2016), npr. indiferentni stil odgoja obilježen je nepostojanjem angažiranosti roditelja ili primarnog skrbnika u odgojnom procesu. Roditelj je emocionalno distanciran te ne iskazuje pažnju prema djetetu. U odnosu s djetetom izostaje komunikacija, a granice su nejasno definirane. Takav stil roditeljstva usmjeren je na materijalnost kao zamjenu za roditeljsku ljubav tako što se djeci daruje novac i sloboda, a odnosu nedostaje kvalitetno vrijeme provedeno s djetetom, što rezultira time da dijete teško uspostavlja kontrolu nad svojim ponašanjem, a u kasnijim godinama sklona su zanemariti obrazovanje te napustiti školu (Miljević – Riđički, 2000, prema Bilić i sur., 2016). Autoritativni

odgojni stil ističe se kao optimalan stil odgoja jer naglašava uvažavanje osobnosti uz osiguravanje potpore djetetu kroz definiranje jasnih granica prihvatljivog i neprihvatljivog ponašanja. Roditelji koji koriste autoritativni stil odgoja prenose na dijete pozitivnu sliku o sebi te takva djeca imaju bolju regulaciju emocija u odnosu na djecu čiji roditelji koriste autoritarni stil. Takvi roditelji iskazuju pretjeranu razinu kontrole uz nedostatak topline, što nije pogodno jer dvije dimenzije nisu u balansu. Roditelji kojima je stil odgoja autoritaran nisu prenijeli slične vrijednosti na djecu kao što je to slučaj s ostalim stilovima (Ferić, 2009). Knafo i Assor (2007) objašnjavaju da transfer vrijednosti u tom slučaju nije toliko uočljiv kao kod ostalih odgojnih stilova jer je dimenzija pretjerane kontrole nepogodna za proces usvajanja vrijednosti kod djece, suprotno tomu autonomija jest predispozicija za internalizaciju vrijednosti jer se ona odnosi na slobodu pri donošenju odluka te time naglašava roditeljsko povjerenje prema djetetu. S ovom tezom ne slažu se Rohan i Zanna (1996) koji su istraživali prijenos vrijednosti stavova i ponašanja roditelja na djecu te autoritarnih stavova roditelja. Sudionici istraživanja bili su studenti muškog spola. Rezultati su pokazali značajnu povezanost između vrijednosti roditelja i djece, a posebno je naglašen prijenos konzervativnosti (Družinec, 2016). Djeca odgajana popustljivim ili ravnodušnim stilom imaju poteškoće u prihvaćanju društveno prihvatljivih vrijednosti povezanih s ponašanjem i sklonija su antisocijalnim oblicima ponašanja (Valjan – Vukić, 2009).

Jedan od prethodno spomenutih čimbenika koji imaju utjecaj na transfer vrijednosti jest stupanj **obrazovanja roditelja**. Istraživanja su potvrdila da obrazovanje i status koji roditelj zauzima u društvu utvrđuju vrijednosti koje roditelj smatra poželjnima za svoje dijete. Visokoobrazovani roditelji skloniji su češćem nadziranju svoje djece tijekom slobodnog vremena. Takvi roditelji podupiru otvorenost uma i samoaktualizaciju, a oprečno tomu roditelji koji imaju završeno osnovno ili srednje obrazovanje posebno cijene konzervativne vrijednosti (Aavik i Aavik, 2012, prema Družinec, 2016).

Društveni status koji roditelji zauzimaju povezan je s transferom vrijednosti npr. roditelji koji potječu iz srednje klase smatraju dječju slobodu posebno važnom, dok roditelji koji pripadaju radničkoj klasi fokus stavljaju na važnost poštivanja socijalnih pravila i normi (Aavik i Aavik, 2012, prema Družinec, 2016). Također roditelji radničke klase veći naglasak stavljaju na razvoj vrijednosti poslušnost i urednost, dok su roditelji višeg statusa orijentirani na internalizaciju unutarnjih karakteristika kao što je samokontrola (Santrock, 1997, prema Ljubetić 2007). Zašto se

vrijednosti između ljudi različitog stupnja obrazovanja i pripadanja različitom društvenom sloju toliko razlikuju može objasniti istraživanje koje je provela Lareau (2003) u kojem su rezultati pokazali da roditelji koji imaju veće prihode koriste zajedničko vrijeme s djetetom tako što razgovaraju argumentirajući stavove te tako vode raspravu s djetetom. Pokazalo se da roditelji podržavaju djecu u preispitivanju stavova autoriteta što rezultira time da se djeca zauzimaju za sebe i svoje interese. S druge strane djeca roditelja radničke klase ili roditelja s niskom razinom prihoda stvaraju strah od autoriteta zbog čega im se upravo i podvrgavaju ne zalažući se za svoje mišljenje jer odrastaju s uvjerenjem da nisu ravnopravni njima (Ljubetić, 2012). Djeca čiji očevi imaju višu razinu obrazovanja imaju veću vjerojatnost da će usvojiti njihove vrijednosti. U usporedbi s tim, za djecu čiji očevi imaju nižu razinu obrazovanja manje je vjerojatno da će prihvaćati vrijednosti svojih očeva (Schoenpflug, 2001, prema Družinec, 2016; Paryente i Orr, 2010).

Čimbenik koji utječe na to hoće li dijete prihvatiti vrijednosti koje mu prenose roditelji jest veza, odnosno **privrženost** između roditelja i djeteta. Privrženost je temelj zbog kojeg će dijete biti više potaknuto na prihvaćanje vrijednosti koju mu prenosi roditelj. Ako dijete osjeća da ima pravo na izbor vrijednosti, smanjuje se mogućnost neprihvatanja roditeljske vrijednosti (Knafo i Schwartz, 2003, prema Družinec, 2016). „Sličnost vrijednosnih prioriteta roditelja i djece veća je u onim obiteljima u kojima se roditelji jasno i dosljedno ponašaju u skladu s vrijednostima koje ističu kao važne“ (Ferić, 2009.: 127). Postoji niz istraživanja koja su potvrdila da djeca koja su razvila sigurnu privrženost s roditeljima ili primarnim skrbnikom posjeduju mnoge pozitivne osobine, kao što je npr. snalaženje u socijalnim situacijama, visoko samopouzdanje te sposobnost pojedinca da upravlja svojim emocijama tako da u emocije uravnotežene (Vasta i sur., 1998). Simonič, Erzar i Cvetek (2008) proveli su istraživanje u kojem su donijeli zaključak da je sigurna privrženost djece čimbenik koji utječe na to da djeca usvoje religijske vrijednosti (Družinec, 2016).

3. TRANSGENERACIJSKI PRIJENOS NASILNOG OBLIKA RJEŠAVANJA SUKOB

Fenomen nasilja postoji otkad postoji i društvo. Nasilje se danas doživljava kao ozbiljan društveni problem koji šteti različitim aspektima ljudskog života. Nasilno ponašanje ispoljava se agresijom čija je funkcija primjena sile kako bi se došlo do određenog cilja (Igrački, 2013). Predstavnik socijalne teorije, Albert Bandura objašnjava da se agresija kao način rješavanja sukoba usvaja vikarijskim učenjem, odnosno promatranjem ponašanja iz okoline te imitacijom viđenih ponašanja (Bilić i sur., 2016). U mnogim istraživanjima prepoznato je da izlaganjem obiteljskom nasilju npr. kroz slušanje uvreda, promatranjem sukoba između roditelja ili ako je dijete direktno uključeno u konflikt, dijete osjeća neugodne emocije te zbog same izloženosti nasilju povećana je i njegova agresija. Do toga dolazi upravo zbog internalizacije vrijednosti nasilja kao adekvatnog načina za rješavanje problema, što znači da su roditelji svojim ponašanjem prenijeli tu vrijednost na dijete (Bilić i sur., 2016, prema Miller i sur., 1999; Annet, 2007).

Ljudi najčešće nisu svjesni kakve vrijednosti imaju dok se ne dogodi neka konfliktna situacija u koju su uključeni ili ako se nađu u situaciji u kojoj je potrebno detaljnije promisliti o načinu reagiranja i odlučivanja, što znači da su same vrijednosti smjernica nadolazećeg ponašanja (Ferić, 2009). Konfliktna situacije mogu pobuditi u čovjeku agresivnost ili povlačenje, što su zapravo dvije krajnosti koje nisu konstruktivan način kako riješiti sukob. Povlačenje na privid djeluje kao društveno prihvatljiviji način nošenja s problemskom situacijom jer osoba ne nanosi vidljivu štetu drugoj osobi, ali i takav jednako je štetan kao i agresija jer osoba potiskuje problem u sebi što može rezultirati frustracijom koja može biti popraćena tjeskobom, neugodom, brigom nedostatkom samopouzdanja te osoba može razviti neke psihosomatske poremećaje. U tom slučaju razdor u osobi nije uočljiv izvana, a eskalacija u sukobu može se lako dogoditi jer povod toj reakciji može biti sve (Prišlin i Vizek – Vidović, 1990, prema Ajduković i Pečnik, 1998).

Kako se osoba nosi s konfliktnim situacijama ukazuje na to koje osoba socijalne vještine posjeduje ili ne posjeduje. Socijalne vještine razvijaju se u ranom djetinjstvu te upravo o njima ovisi kakav stav pojedinac zauzima u konfliktnim situacijama zbog čega je značajno poticati kod djece razvoj socijalnih vještina kojima je temelj konstruktivan način rješavanja konflikta (Ajduković i Pečnik, 1998).

„Batina je izašla iz raja“

Autor tvrdnje: „Batina je izašla iz raja“, nepoznat je. Značenje ovog izraza jest da je osoba doživjela negativne posljedice koje su prouzrokovali njezini postupci, što zapravo implicira na to da je osoba kažnjena zaslužno. Drugim riječima osoba koja ima ovakvo uvjerenje smatra da je fizičko kažnjavanje prihvatljivo odgojno rješenje. Ovakav postupak nanosi djetetu više štete, nego koristi. Roditelji često ističu da im je to najdjelotvornije odgojno rješenje jer ništa drugo ne djeluje na promjene ponašanja djeteta. Događa se da roditelji ne izgovaraju sigurno i glasno da fizički zlostavljaju dijete, što se povezuje s tim da su i oni sami svjesni da je to društveno neprihvatljivo (Ljubetić, 2012). *Roditelji ne smiju tjelesno kažnjavati dijete, postupati ponižavajuće prema njemu niti primjenjivati psihičku prisilu te su ga dužni štiti od takvog postupanja drugih osoba* (Obiteljski zakon, 1998, čl. 94).

Roditelji posežu takvom ponašanju zbog više čimbenika npr. mogu biti umorni od različitih obveza, iscrpljeni, neraspoloženi ili mogu biti pod pritiskom zbog vremenskih rokova koje moraju stići pa dijete zbog toga nije u prvom planu. Zbog tih čimbenika roditelji djeluju nekonstruktivno tako što podižu glas, prijete ili udaraju. Ono što bi bilo idealno rješenje u tim situacijama jest dogovor s djetetom koji je ponekad teško ostvariv jer je roditeljima teško vjerovati da je njihovo dijete kompetentno za dogovor te tako udarac postaje izgovor za izbjegavanje boljih odgojnih metoda. Roditelj tako ne preuzima odgovornost na sebe, već krivi dijete zbog vlastitih reakcija (Ljubetić, 2012)

Transgeneracijska transmisija fizičkog zlostavljanja potvrđena je brojnim istraživanjima kojima se dokazalo da će osobe koje su odrastale u obitelji u kojoj je nasilje prepoznato kao uobičajen način rješavanja sukoba u budućnosti svojoj novoj obitelji ili partnerskim odnosima imati veće tendencije prema izražavanju nasilničkog ponašanja. Osnova ove teorije jest ideja da se roditeljstvo uči kroz promatranje i internalizaciju nasilja kao prihvatljivog, što znači da će obrasci koje će osoba podržavati biti slični obrascima ponašanja njezinih roditelja (Nikolić-Ristanović, 2002, prema Mihić, 2002). Istraživanje dviju susjednih meksičkih zajednica koje imaju drugačije običaje, norme i ponašanja, pokazalo je da u onom selu u kojem su odrasli probleme rješavali nasiljem, prenijeli su iste vrijednosti na djecu kroz socijalno modeliranje, također u selu u kojemu su odrasle osobe bile miroljubive i djeca su bila nenasilna (Fry, 1988, prema Vasta i sur., 1998).

Iako udarac kratkoročno rješava problem, dugoročno je štetno za dobrobit pojedinca. Dijete koje roditelji udaraju prihvaća da su udarci jedino rješenje u nekoj konfliktnoj situaciji te zbog toga i samo počinje udarati druge oko sebe ako želi riješiti situaciju (Ljubetić, 2012).

Kako će osoba riješiti konfliktnu situaciju ukazuje na to koje osoba socijalne vještine posjeduje ili ne posjeduje. Socijalne vještine razvijaju se u ranom djetinjstvu te upravo o njima ovisi kakav stav pojedinac zauzima u sukobima zbog čega je značajno poticati kod djece razvoj socijalnih vještina kojima je temelj konstruktivan način rješavanja konflikta (Ajduković i Pečnik, 1998).

3.1. Prekid transgeneracijske transmisije nasilja razvojem socijalnih vještina

Socijalne kompetencije različito definiraju pedagozi, psiholozi i sociolozi, ali ono oko čega su svi znanstvenici suglasni jest da su socijalne kompetencije skup od tri čimbenika: *sposobnosti, znanja i vještina*. Navedeni čimbenici su smjernice koje diktiraju način snalaženja osobe u socijalnoj situaciji, ali treba uzeti u obzir kontekst cijele situacije jer se može dogoditi da su neke socijalne vještine u nekoj situaciji prihvatljive, a u nekom drugom kontekstu mogu biti neprihvatljive. Socijalna kompetencija uključuje: *empatiju, komunikacijske vještine, toleranciju, kooperativnost i uzajamnu pomoć, odgovornost prema sebi i drugima, ustrajnost u obavljanju zadataka, odgodu zadovoljstva, kontroliranje nasilnih ponašanja, iskazivanje osjećaja vrijednosti, jedinstvenost i pozitivnu sliku o sebi*. (Mlinarević i Tomas, 2010 : 144). Dakle, za osobu se može reći da je socijalno kompetentna kada su navedeni čimbenici visoko razvijeni što znači da ako dijete npr. nedovoljno regulira svoje ponašanje u vršnjačkim odnosima, postoji mogućnost da mu nedostaje znanje kao čimbenik socijalne kompetentnosti (Katz, McClellan, 1999, prema Mlinarević i Tomas, 2010).

Interakcije odraslih i djece značajne su za djetetov razvoj jer se u odnosima iskazuju osnovne ili sekundarne emocije u kojima dijete ovladava svojim socijalnim vještinama (Mlinarević i Tomas, 2010). Proces usvajanja socijalnih vještina započinje u ranom djetinjstvu u obiteljskom okruženju, ali nastavlja se i u odrasloj dobi uz pomoć vršnjaka, grupa ili nekih drugih skupina (Staub, 1998, prema Ajduković Pečnik, 1998). Način kako osoba komunicira s okolinom ukazuje na stupanj razvijenosti socijalnih vještina kod pojedinca. Ako je osoba asertivna, odnosno zauzima

se za sebe i svoje potrebe tako da ne šteti drugoj osobi u iskazivanju njenih potreba, može se reći da je ta osoba socijalno vješta (Phillips, 1985, prema Ajduković i Pečnik, 1998).

Važnost posjedovanja socijalnih vještina danas je prepoznata u svijetu, stoga se pažnja stavlja na kreiranje programa koji ljude uče socijalnim vještinama. Takvi programi izgrađuju asertivnu osobu i time ju odmiču od ideje da je nasilno rješavanje sukoba svrhovito (Alberti, 1977, prema Ajduković i Pečnik, 1998). Programi su namijenjeni većinom djeci i adolescentima. U njima se provode tehnike kvalitetnog slušanja kroz postavljanje pitanja osobi s naglaskom na priznavanje osjećaja sugovornika. Tako sudionici programa izlaze iz svoje sigurne zone kroz započinjanje razgovora i njegovim nastavljanjem. Osobe se najprije predstavljaju, uče kako zahvaljivati, pohvaliti druge, tražiti pomoć od drugih te usvajaju kako slijediti upute. Upoznaju se s načinima kako reagirati na srdžbu, zadirkivanje te kako se suočiti sa strahom, kako verbalizirati ispriku, kako dijeliti s drugima, kako se umjesto tučnjave koristiti tehnikom dogovaranja, pregovaranja i samokontrole. Naglašava se važnost obrane vlastitih prava, ali osoba usvaja konstruktivne načine kako se zauzeti i za blisku osobu (Goldstein i sur., 1980, prema Ajduković i Pečnik, 1998).

ZAKLJUČAK

Vrijednosti imaju veliku važnost u određenju smjera našeg načina življenja te zbog vrijednosnih sustava razlikujemo ono što je za nas ili okolinu ispravno ili pogrešno. Struktura obitelji bitno se promijenila, stoga danas postoji mnogo mješovitih zajednica koje odgajaju dijete. Upravo kroz odgoj dijete internalizira vrijednosti koje mu roditelji ili skrbnici nastoje prenijeti, stoga je bitno da roditelji analiziraju svoja uvjerenja te da preispituju njihovu korist u odgoju djeteta jer u suprotnom se može dogoditi da roditelj nije svjestan štetnog utjecaja koje imaju njegovi vrijednosni sustavi, a nastoje upravo njih prenijeti djetetu. Tako dolazi do transgeneracijske transmisije nasilnog oblika ponašanja. Roditelj je primjer, odnosno model koji dijete promatra, što znači da će djeca često imitirati upravo one vrijednosti i ponašanja koja roditelji često koriste. U tom slučaju bitno je da je roditelj svjestan da samo objašnjavanje djeci što nije dobro i zašto nema svrhu ako roditelj sam ne zastupa ono što govori. Korisno je da roditelji razmisle o svome stilu roditeljstva te da ga povežu s dugoročnim dobrobitima ili negativnim ishodima za dijete.

Iako je obitelj najutjecajniji čimbenik u prijenosu vrijednosti, nije jedini čimbenik. Sve odgojno obrazovne ustanove imaju važnu ulogu u tome, a za dijete je također značajno i vršnjačko okruženje zbog čega se može dogoditi da dijete ponekad ne usvoji sve roditeljske vrijednosti jer ima prijatelje čije vrijednosti prihvaća. Hoće li dijete usvojiti roditeljske vrijednosti određeno je odnosom samog roditelja i djeteta, njihovom privrženosti, komunikacijom te osjećajem sigurnosti u obitelji. Spol djeteta i roditelja može imati utjecaj na prihvaćanje ili neprihvatanje vrijednosti, ali i stupanj obrazovanja roditelja. Uloga koju ima obitelj u prijenosu vrijednosti je značajna, stoga je bitno da članovi obitelji koriste samorefleksiju kroz koju će shvatiti kako ih neke vrijednosti dovode do određenih ponašanja, ali i kako usmjeriti dijete prema zdravoj slici o sebi i internalizaciji humanih vrijednosti.

SAŽETAK

Prilagodba modernom načinu života dovela je do toga da tradicionalne vrijednosti, poput braka, gube svoju važnost, a te su vrijednosti zamijenjene novima. Međutim, neke se vrijednosti i dalje mogu smatrati zajedničkim ljudima. Cilj ovog završnog rada je objasniti pojam vrijednosti i obiteljskog okruženja, istražiti odnos između tih pojmova, analizirati proces transgeneracijske transmisije vrijednosti te opisati negativne ishode koji se mogu dogoditi ako se zanemari važnost vrijednosti koje prvo usvajamo, a zatim prenosimo. Rad je podijeljen u tri poglavlja. Prvo poglavlje objašnjava povezanost obiteljskog okruženja, roditeljstva i pojma vrijednosti. Drugo poglavlje ističe proces transgeneracijske transmisije vrijednosti, detaljno opisuje čimbenike i sudionike uključene u ovaj proces te pojašnjava ulogu odgoja u tom procesu. Treće poglavlje bavi se negativnim ishodima internalizacije društveno neprihvatljivih vrijednosti koje štete ljudskim pravima, a koje se usvajaju u obiteljskom okruženju, te naglašava tehnike koje se koriste za prekidanje ovog prijenosa vrijednosti.

Ključne riječi: obiteljsko okruženje, roditeljstvo, vrijednosti, transgeneracijska transmisija

SUMMARY

Adaptation to modern ways of life has led to traditional values, such as marriage, losing their significance, and these values have been replaced by new ones. However, some values can still be considered common to people. The aim of this final paper is to explain the concept of values and the family environment, to explore the relationship between these concepts, to analyze the process of transgenerational transmission of values, and to describe the negative outcomes that can occur if the importance of values that we first adopt and then transmit is neglected. The paper is divided into three chapters. The first chapter explains the connection between the family environment, parenting, and the concept of values. The second chapter highlights the process of transgenerational transmission of values, detailing the factors and participants involved in this process, and also clarifies the role of upbringing in this process. The third chapter addresses the negative outcomes of internalizing socially unacceptable values that harm human rights, which are adopted in the family environment, and emphasizes the techniques used to interrupt this transfer of values.

Keywords: family environment, parenting, values, transgenerational transmission

LITERATURA

1. Ajduković, M. i Pečnik, N. (1994) *Nenasilno rješavanje sukoba*. Zagreb: Alinea (III izdanje).
2. Belsky, J., Vandell, L.D., Burchinal, M., Clarke – Stewart K.A., McCartney, K. i Tresch Owen, M. (2007). Are there longterm effects of early child care? *Child Development*.
3. Bigras, M., i Crepaldi, M. A. (2012). The differential contribution of maternal and paternal values to social competence of preschoolers. *Early Child Development and Care*, 183(6), 843–855. <https://doi.org/10.1080/03004430.2012.723444>
4. Bilsky, W., i Schwartz, S. H. (1994). Values and personality. *European journal of personality*, 8(3), 163-181.
5. Brezinka, W. (1994). Pedagogija i odgojna zbilja. *Thelme*, 40 (1-4), 49 – 68
6. Chang, HC. A. (2003). Rasprava o globalizaciji: Odgojno gledište. *Kateheza*, 25(2) 106 – 117
7. Čulig, B., Fanuko, N., Jerbić, V. (1982). *Vrijednosti i vrijednosne orijentacije mladih: rezultati istraživanja provedenog u SR Hrvatskoj 1981. godine* (Vol. 13). Centar društvenih djelatnosti Saveza socijalističke omladine Hrvatske.
8. Družinec, V. (2016). Transfer vrijednosti s roditelja na djecu. *Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, 65(3), 475-488.
9. Ercegovac, I. R., i Ljubetić, M. (2010). Školske i obiteljske vrijednosti iz perspektive studenata. *Pregled: časopis za društvena pitanja/Periodical for social issues*, (2), 229-244.
10. Ferić, I. i Kamenov, Ž. (2007). Vrijednosti kao prediktori stavova i ponašanja: Postoji li utjecaj redoslijeda mjerenja? *Društvena istraživanja*, 16 (1-2 (87-88)), 51-71.
Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/18920>
11. Ferić I. (2009). *Vrijednosti i vrijednosni sustavi: psihologijski pristup*. Zagreb: Alinea
12. Fuller, A. (2007). *Zahjevno dijete*. Zagreb: Naklada Kosinj.
13. Giesecke. H. (1993). *Uvod u pedagogiju*. Zagreb: Educa

14. Hrvatska, R. (2014). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Preuzeto s <http://www.azoo.hr/images/strucni2015/Nacionalnikurikulum-za-rani-i-predskolski-odgoj-i-obrazovanje.pdf>, 22, 2018.
15. Ivičić, I., Franc, R., & Šakić, V. (2007). Stability and change in value priorities among Croatian adolescents. In *10th European Congress of Psychology-Mapping of Psychological Knowledge for Society*.
16. Janković, J. (1994). Obitelj – društvo – obitelj. *Revija za socijalnu politiku*, 1 (3), 277-282. <https://doi.org/10.3935/rsp.v1i3.585>
17. Janković, J. (1998): Vrednote u kontekstu obiteljskog sustava, *Revija za socijalnu politiku* 1, 13 – 22
18. Koračević, K. (1999) Novije promjene u življenju i shvaćanju obitelji i braka. *Bogoslovska smotra*, 69 (2-3), 271-283.
19. Kranželić Tavra, V. (2002). Rizični i zaštitni čimbenici u školskom okruženju kao temelji uspješnije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 38(1), 1-1
20. Ljubetić, M. (2007.), *Biti kompetentan roditelj*, Zagreb, Mali profesor.
21. Ljubetić, M. (2011). Philosophie der Elternschaft – eine gesellschaftliche oder Familienfrage?. *Pedagogijska istraživanja*, 8 (2), 295-295. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/116668>
22. Ljubetić, M. (2012). Nosi li dobre roditelje roda?! Odgovorno roditeljstvo za kompetentno dijete.
23. Maglica T., Grčić A., (2024), Vrijednosti roditelja i njihovi stavovi o roditeljstvu kao prediktori roditeljskih kompetencija
24. Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 18(67), 13-15.
25. Matheny Jr, A. P., Wachs, T. D., Ludwig, J. L. i Phillips, K. (1995). Bringing order out of chaos: Psychometric characteristics of the confusion, hubbub, and order scale. *Journal of applied developmental psychology*, 16(3), 429-444. [https://doi.org/10.1016/0193-3973\(95\)90028-4](https://doi.org/10.1016/0193-3973(95)90028-4)
26. Matijević, M., Bilić, V., & Opić, S. (2016). *Pedagogija za učitelje i nastavnike*.

27. Mihić, B. Porodično nasilje nad decom. *Tema broja nasilje*, 45.
28. Miliša, Z., Dević, J., i Perić, I. (2015). Kriza vrijednosti kao kriza odgoja. *Mostariensia: časopis za humanističke znanosti*, 19(2), 7-20.
29. Mlodik, I. (2011). *Knjiga za nesavršene roditelje; za osjećajne, promišljene i pomalo zabrinute roditelje koji žele podići sretno dijete – tvorca vlastitog života*. Zagreb. Planet ZOE.
30. Mušanović, M., i Lukaš, M. (2011). Osnove pedagogije.
31. Obiteljski zakon iz 1998., Narodne novine, br. 162/98.
32. Pike, A., McGuire, S., Hetherington, E. M., Reiss, D., i Plomin, R. (1996). Family environment and adolescent depressive symptoms and antisocial behavior: A multivariate genetic analysis (Vol. 32, No. 4, p. 590). *American Psychological Association*.
33. Pročišćeni tekst Ustava RH. (NN 85/10. od 9. srpnja 2010.)
34. Reić Ercegovac, I., i Koludrović M. (2012). Uloga životnih vrijednosti u objašnjenju stavova prema razvodu braka-međugeneracijska i unutarobiteljska perspektiva. *Sociologija i prostor*, 50 (2): 257-273.
35. Reić Ercegovac, I. (2021). Vrijednosti i subjektivno iskustvo majčinstva kao prediktori samopoštovanja, samoefikasnosti i školskoga postignuća (pred)adolescenata. *Psihologijske teme*, 30 (2), 251-270.
<https://doi.org/10.31820/pt.30.2.5>
36. Rokeach, M. (1973.), *The nature of human values*. New York: Free Press.
37. Sablić, M., i Blažević, I. (2015). Stavovi učitelja prema vrijednostima kao temeljnim sastavnicama nacionalnog okvirnog kurikulumu. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 64(2), 251-265.
38. Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3), 550–562.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.53.3.550>
39. Schwartz, S. H. (1992). Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25(25), 1–65. [https://doi.org/10.1016/s0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/s0065-2601(08)60281-6)

40. Schwartz, S. H. (1994), Are there universal aspects in the structure and contents of human values? *Journal of Social Issues*, 50, 19-45
41. Sternberg, R. J. (2005). *Kognitivna psihologija*, Jastrebarsko: Naklada Slap
42. Tokić Zec, R. (2022). Vrijednosti odgojno-obrazovnih djelatnika u organizacijskoj kulturi odgojno-obrazovne ustanove. *Nova Prisutnost*, XX (1), 117–130. <https://doi.org/10.31192/np.20.1.8>
43. Vasta R., Haith M. M., Miller S. A. (1998), *Dječja psihologija*, Jasterbarsko: Naklada Slap“
44. Widmer, D. (2010). *Family configuration: A structural approach to family diversity*. England: Ashgate Publishing Limited.
45. Visković, I. (2013). Međugeneracijski prijenos vrijednosti s roditelja na djecu adolescente u općini Tučepi. *Školski vjesnik - Časopis za pedagoška i školska pitanja*, 62: 2-3.
46. Visković I., Višnjić – Jevtić. A. (2019),. *Je li važnije putovati ili stići?* Alfa. Zagreb

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: Anita Babić

Naslov rada: Transgeneracijska transmisija vrijednosti u obiteljskom
okruženju

Znanstveno područje i polje: društvene znanosti, pedagogija

Vrsta rada: završni rad

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
doc. dr. sc. Toni Maglica

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
asistent - predavač Vedrana Vučković
doc. dr. sc. Katija Kalebić Jakupčević

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti* (NN br. 119/22)).

Split, 17.09.2024.

Potpis studenta/studentice: Anita B.

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.

Obrazac A.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Anita Babić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 17. 09. 2024.

Potpis *Anita B.*